

Kateřina Stupková:
Identita a její krádež v (hyper)konzumní společnosti.
(posudek bakalářské práce)

Před necelým rokem jsem s rozpakami posuzoval tuto dnes k obhajobě předkládanou a částečně přepracovanou práci, mj. i proto, že jsem na ní uveden jako vedoucí práce. Nevím sice, proč jsem si tuto důvěru zasloužil, protože kromě tohoto zmíněného posudku a následujících 2-3 konzultací, které jsem považoval za soukromé (nikdo z FHS nebo FSV UK mi tuto práci nezadal), jsem ve skutečnosti práci nevedl. Autorka mi několikrát zaslala koncept své práce, který jsem však z časových důvodů nemohl opakovaně detailněji studovat. Proto dnes váhám, zda mám svůj posudek vypracovat, a zda bude mít nějakou relevantní hodnotu.

Hlavním důvodem mých pochyb však nejsou tyto v podstatě administrativní okolnosti, ale samotná práce, která, podobně jako její první verze, obsahuje řadu sporných pracovních postupů a neobvyklé množství formálních nedostatků, od způsobu citací přes stylistické neobratnosti až po gramatické chyby. Navíc jsou v ní odstavce psané Ich-formou, což také nepřispívá k dobrému dojmu, který by práce na této úrovni měla vyvolávat.

Nebývá sice zvykem začínat posudek bakalářské nebo diplomové práce odkazem na její formální nedostatky, ale dovoluji si, vzhledem k jejich množství, v tomto případě učinit výjimku. Jedná se totiž o chyby, které opakovaně posouvají celý text za hranici srozumitelnosti. Podobně lze považovat za nevhodné používání některých tvarů slov převzatých z lidové češtiny nebo dokonce pražského argotu (viz dále *akorát*), které není přiměřené pokusu napsat první na akademické úrovni posuzovanou vědeckou práci.

Z velkého počtu takových prohřešků (překlepů, gramatických a stylistických chyb atd.), opakujících se na každé stránce několikrát, a jen pro charakteristiku snad jen ledabylosti, uvádím netypičtější příklady, protože citovat všechny by znamenalo autorskou spoluúčasť na sepsání posuzovaného textu:

- ***Každý prostě na identitu nazírat trochu jinak...*** (s.2)
- ***Budu se zabývat...pojetím Lockovým, které na identitu pohlíží z filosofického pohledu*** (tamtéž)
- ***Hlavně u Eriksonova pojetí identity jako ega, kterému se v mé práci budu věnovat, zde je pak nutné správně vymežit pojem ega*** (tamtéž) + další tři gramatické chyby (vč. vyšínutí z vazby) na stejné stránce, včetně dnes obvyklého popírání existence zvrátneho zájmena svůj, které je typické pro celou práci, stejně jako chybná interpunkce u vložených přívlastků a doplňků,
- ***Ukážu si zde, jak vlastně může být identita ukradena...*** (s.3)
- ***...slovník nám uvádí mnoho dalších druhů a pojetí identit, proto zde pár z nich zmíním.*** (s.4)
- ***Další důvod proč osobní identita není zachována v substanční identitě vysvětluje Locke takhle...*** (s.6)
- ***Vědomí nemá do vědomí vůbec žádný přístup...*** (s.7)
- ***...střetnutá dvou principů sil*** (poznámka 27 na s.10)

- *V tomto období se ustavují velikánské celostátní trhy...*(s.12)
- *...je možné dodávat výrobky ve vysokých množstvích* (s.13)
- *...vyžaduje také hromadnou distribuci a o z toho důvodu...* (tamtéž)
- *...globální konzumentská mentalita...* (s.14)
- *Existují různé formy popkultury, které jsou hromadně nazývány masová média – hromadné sdělovací prostředky...*(s.15)
- *V dnešních společnostech už se nekonzumují jen věci, dovolené, filmy a dovolené...* (s.16)
- *Pravda je taková, že právě lidé vybavení moderní technikou si vyrazí...* (s.17)
- *Jsou zalití individuální zaujatostí...* (s.21)
- *...později byla policií převezmuta fotografie...* (s.22)
- *Pojďme⁷² si tedy nástítnit určité statistiky...* (s.25)
- *Sdělovací prostředky....představují platformy, které informují...* (s.26)
- *...v doba digitálních sítí...* (tamtéž)
- *...tyto obrazy přichází skrz knihy...* (poznámka 74 na s.27 odkazuje pouze na www.wikipedia.com)
- *Vishing je podobný phishingu, liší se akorát technologií...* (s.28)

Opakovaně se v poznámkovém aparátu uvádí odkaz na *parafrázi* nějaké práce a vzápětí je tato práce citována, dokonce opakovaně a navíc neobvyklým způsobem (nejedná se ani o český, ani latinský úzus – viz první na s.4 a dále v celém textu). Navíc jsou tyto odkazy uváděny hned v nadpisu kapitoly nebo za prvním slovem nějakého odstavce, např. *Mluvíme-li⁵ o pojmu identita...*(s.5) a je obtížné zjistit, k čemu se odkaz vztahuje. A také, kdy se jedná o převzatou citaci, kdy o skutečnou parafrázi a její rozsah – viz např. na s.5 opakované odkazy na Ervinga Goffmana a další. Některé citace nebo *parafráze* pak nejsou doloženy vůbec, viz např. citát nebo odkaz na Foucaultův text *Disciplína a trest* na s.26, ale i další.

Posuzovaná práce také neobsahuje hodnocení použitých pramenů a literatury (ať již v textu nebo v samostatné části práce), takže není zřejmé, zda autorka vůbec o rozdílu mezi prameny a literaturou uvažovala. Na konci celé práce (s.31) je sice pod názvem *Použitá literatura* dvacet sedm částečně neúplných dat, které tvoří bibliografické údaje o slovnících, různých monografiích, mj. TrZ č.40/2009 Sb, jsou zde nedatované odkazy na internetové zdroje, mezi nimi zcela nedostatečné www.nyu.edu a samozřejmě neopominutelná wikipedie. Vročení chybí i u snadno dostupné práce Freudovy, podobně jako v poznámce ⁶⁶, zmíněné dále, kde je uvedeno: *čerpáno z Hrocha*.

Bakalářská práce je rozdělena, kromě *Úvodu* (ss.2-3), *Závěru* (ss.29-30) a *Seznamu použité literatury* (s.31), do tří nečíslovaných kapitol, nazvaných *Různá pojetí identity* (ss.4-10), *Společnost (hyper)konzumu* (ss.11-16) a *Krádež Identity* (ss.17-28), z nichž poslední je hlavní státi celé studie. Kromě již zmíněného seznamu použité literatury obsahuje ještě 76 poznámek, většinou odkazujících na tento seznam, nebo vysvětlujících nějaký převzatý termín.

Dovolují si ocenit odvahu autorky této relativně rozsáhlé bakalářské práce zvolit si nejen atraktivní, ale i obtížné téma, které jen na první pohled se zdá být snadno zvládnutelné. To je zřejmé hned z *Úvodu*, ve kterém autorka předpokládá, že bude základní pojem *identita* zkoumat z hlediska filosofického (Locke, dále pak Descartes), psychoanalytického a psychologického (Freud, Erikson), snad sociologického (viz nejasný odkaz na Goffmana, Bergera a Luckmana). Nejasný je také odkaz na *člověka biologického, člověka jako organismu* (viz s.3), což je hledisko, které autorka považuje, nehledě na nejméně stoletou

tradici vnímání člověka jako biologického organismu nebo součást biosféry, za svůj originální přínos.

Podobně postupuje také při zkoumání druhého pro svou práci významného pojmu – konzumní nebo hyper-konzumní společnosti. Také tuto terminologii, známou a studovanou na přelomu 50. a 60.let minulého století a vedoucí dokonce k masovým protestům proti *jednorozměrnému člověku*, traduje zřejmě podle jediné práce Gillese Lipovetského, sociologa a filosofa. Zřejmě nezná v této souvislosti iniciační práce Ericha Fromma, Herberta Marcuseho nebo Vance Packarda.

K této zmíněné kapitole se autorka pokouší připojit, poněkud neorganicky, *úvod do nového světa internetu*. Také v tomto případě by bylo možné s autorkou polemizovat o správnosti hodnocení novosti internetu, ale je zřejmé, že autorka to nepovažuje za vhodné a ani v poznámkovém aparátu nemá žádný odkaz na prameny a literaturu týkající se toho tématu (viz např. práce Jiřího Bystřického a spol., nebo alespoň nedávno vydanou knihu Jacka Goldsmitha a Tima Wu: *Kdo řídí Internet? Iluze o světě bez hranic* či alespoň její doslov).

Konečně v třetí pro práci podstatné kapitole se autorka chtěla věnovat pojmu *krádeže identity*, a to, zdá se, ve smyslu trestně právním, filosoficko-sociologickém a technickém nebo technologickém.

Pro všechny tyto tři hlavní části je typické, že je velmi obtížné pochopit, kdy se jedná o autorčiny názory, kdy o názory převzaté. Např. v podkapitole *Identita a její definice* (na s.4) je citován Psychologický slovník (Hartl, Hartlová: 2000) a Slovník filosofických pojmů Jana Sokola (2000) a zároveň se považuje za zajímavé zmínit *new identity*, pro kterou má být typické ožívání rituálních úkonů a tedy piercing, zjizvování, tetování... podobně, jak to dávno (už po roce 1945) činily některé práce kulturně antropologické. Zde není jasné, zda se jedná o poznatek autorky posuzované práce nebo o převzatý názor, ale předpokládám, vzhledem k poznámce ^{32/}, že jde o odkaz na již jednou citovaný Psychologický slovník.

Další odkazy na různá pojetí identity od s.6 a dále jsou sice zajímavou excerpcí z prací různých autorů (McAdams, John Locke aj.), ale chybí zde autorčina vlastní definice identity, o které mluví na konci své práce v množném čísle. Možná, že by bylo užitečné podívat se také do nějakého jazykového slovníku (nebo slovníku cizích slov) a zjistit, jaký je rozdíl v českých překladech slova *identita* z různých evropských jazyků, zda jde jen o *totožnost* nebo *ztotožnění se*, *pocit sounáležitosti* nebo dokonce *sebereflexi*, nebo zda např. Havlova *lidská identita* je *identitou života* nebo *identitou substance*, jak se o ní hovoří v odkazu na Johna Locka na s.6, v poznámce ^{14/}.

V této souvislosti je třeba zmínit i citaci Bohumila Doležala (na s.24), novináře a publicisty, která by snad mohla být použita, pokud by šlo o odbornou autoritu, jejíž názor, že národní identita je *...co činí národ jedinečným, dělá z něho individualitu, vyděluje ho z ostatních...* je něčím mimořádným. Stejně jako opačné tvrzení téhož, že národní identita *...je něco odvozeného, druhotného, jakýsi vedlejší produkt národní existence* (tamtéž, s.24), které popírá akt volního rozhodnutí při formování jakékoli národní entity. V nesrozumitelné poznámce ^{66/} je sice uvedeno *čerpáno z Hrocha* (snad v prvním případě), což se ale pak vztahuje ke kritice Doležalova příspěvku z 24/4 2001, ale vztah tvrzení významného světově uznávaného odborníka na evropská národní hnutí a evropský nacionalismus k přednášce novináře, sice v současné době lavinovitě publikujícího, ale za kterým není žádná vědecká práce, se mi nezdá přiměřené akademické úrovni.

Také vysvětlení pojmu *konzumní a hyperkonzumní společnost* je spíše převzato, a to i s některými omyly. Např. metafora manželů Tofflerových o tom, že *...v druhé polovině padesátých let 20. stol. nástup počítačů a nových médií znemožnil Moskvě kontrolovat myšlení zemí, jimž vládla* (viz s.11) je jen iluzí, protože jednak tehdy existující a zaváděné výpočetní stanice s jejich děrnoštitkovou technologií lze jen s velkou nadsázkou nazvat počítači, jednak, pokud se toto tvrzení týká i vzniku a šíření televizního vysílání a televize jako nového média padesátých let, pak lze konstatovat, že spíše pomáhala šířit komunistickou a sovětskou propagandu a agitaci, než že by byla obranou proti ní (nemluvě již o tom, že *země nemyslí*).

Také další zřejmě převzaté tvrzení, že *...první fáze masové konzumní společnosti začíná po roce 1800* je velmi odvážné (s.12), protože *moderní struktura dopravy a komunikace* (železnice, telefon, telegraf - tamtéž) nevzniká za napoleonských válek, ani po Vídeňském kongresu a vznik *velikánských celostátních trhů* (s.12) souvisí především s tzv. průmyslovou revolucí, která probíhá velmi nerovnoměrně a je doprovázena evropským koloniálním imperialismem, jak o něm píše britští autoři, kteří jej datují do 2/2 19. stol. nebo dokonce na začátek stol. dvacátého.

Také zmínky o *masové výrobě a masovém marketingu* (s.12) jsou zřejmě převzaty z nějaké práce amerického autora, snad ještě navíc nepřesně, protože používání montážního pásu v automobilovém průmyslu předchází *taylorizaci* v průmyslu textilním (zač. 20.stol.), a také si nejsem jistý, zdá je správná zmínka o vzniku prvních obchodních domů v osmdesátých letech 19. století. Snad v Chicagu nebo New Yorku vznikaly velkosklady, ale v Evropě tomu rozhodně tak nebylo. Konečně, na jiném místě (na s.13) sama autorka uvádí, že první supermarket vznikl ve Francii v roce 1957 a ačkoli v USA jich v té době bylo okolo dvaceti tisíc nedomnívám se, že v 19. stol. byla urbanizace Spojených států na takové úrovni, aby vznik *obchodních domů*, alespoň takových jaké známe ze stol. dvacátého, umožňovala.

Stejně se mi zdá nepřesné tvrdit, že *fordovský model řízení je čistým vzorem společnosti masové spotřeby* (s.13), protože šlo sice o nový model řízení výroby s přímou a nepřímou odpovědností, který nahrazoval dosavadní *vojenskou organizaci* výroby (přímá odpovědnost zdola nahoru), ale tento princip řízení výroby je ještě příliš vzdálen stavu *společnosti masové spotřeby*. Zda to má přímý vliv na *módní spiknutí* nebo *nahrazování masového marketingu segmentačními teoriemi* (tamtéž) je snad možné napsat, ale bylo by třeba taková tvrzení, navíc opět opisovaná metaforou, podpořit nějakými argumenty. Podobně jako v další podkapitole *Nová spása a Konzumní svět a konzument* (s.14), které jsou zřejmě také inspirovány textem americké provenience.

Kriticky je možné posuzovat kratší podkapitolu *Masová média a internet* (s.15), která je velmi stručnou excerpací textů Anthony Giddense a Marshalla (nikoli Mashala) McLuhana, nebo následující neméně stručná pasáž nazvaná sice zajímavě *Náboženství na pozadí hyperkonzumní společnosti* (ss.15-16), ale která redukuje světová náboženství na křesťanství a z *konzumní společnosti* vylučuje asi dalších pět miliard světové populace. Navíc slovní spojení *na pozadí* by bylo lepší nahradit spojkou *v*. Také obě tyto kapitoly jsou pro mne důkazem nekritického přejímání myšlenek několika málo zahraničních autorů.

Nejzajímavější částí by tedy měla být pasáž nazvaná *Krádež identity a virtuální realita* (s.18), která však naneštěstí hned v druhém odstavci obsahuje tvrzení: *Jelikož jsem identitu v práci definovala již několikrát a to mnoha způsoby...* (s.18), což není pravda. Autorka pouze, a zdá

se že často nepřesně, cituje nejrůznější autory, ale její vlastní definici identity ve smyslu filosofickém, sociologickém, psychologickém, nebo třeba jen v rámci interpretačního překladu (vč. komparace překladů z různých jazyků) jsem v celé práci nenašel.

Citace z TrZ ČR je opět nepřesná, nikoli z hlediska litery zákona, ale z hlediska jeho významového obsahu (...*pokud bych chtěla citovat...napsala bych toto*, a následuje citace §205 TrZ), protože autorka opomněla rozdíl mezi odcizením, zcizením, úmyslem nakládat s cizí věcí jako s věcí vlastní atd. Proto také působí zmateně podkapitola *Definování krádeže identity* (s.19), která cituje *oblíbenou mediální definici krádeže identity zločincem* a přitom opomíjí dokonce většinou zákonem upravovanou ochranu osobních údajů v různých zemích. Obavy z krádeže identity jsou sice typickým projevem současné společnosti (i když nevím, zda právě hyper-konzumní), ale zajímavé je, že největším lupičem identity jsou nejen zločinní jednotlivci, ale zejména privátní společnosti a agentury, nadnárodní korporace, státní instituce, armáda a zpravodajské služby atd. (viz poslední mezinárodní skandál izraelského Mosadu). Bylo by tedy možné položit si i otázku, zda záměrná změna identity není dokonce jedním z principů organizace armády nebo státní administrativy.

Nejedná se jen o *governmentalitu* (s.21) nebo *good governance*, ale o dobré, správné vládnutí, které má být podpořeno různými zásahy státu do soukromí pod záminkou *boje za demokracii*, tažením za *nekonečnou spravedlností*, *válkou proti terorismu* atd.

Dvě další podkapitoly se zdají být zařazeny ad marginum a bez větších souvislostí s hlavním tématem práce. Jednak je to neobratně nazvaná část *Využití identity ke vzdoru* (s.22). Ta je snad zajímavá zejména tím, že přináší další možné porozumění pojmu identita, tedy jako instrumentu sociální nebo politické resistance či vyjádření sociální kritiky či nespokojenosti. Nesrozumitelná je ovšem věta o kombinaci *...předešlé Lockovy a Eriksonovy tendence chápat identitu jako vědomí a s nedávnými praktikami identity jak materiálu, jako stop fyzické existence* (s.23 – vč. gramatických chyb či překlepů). Druhá, třináctiřádková část nazvaná *Phishing a vishing* (ss.27-28), překládaná jako *rhybaření* (tamtéž), je mi nesrozumitelná terminologicky i z hlediska zařazení do posuzovaného textu. Poslední věta této podkapitoly *Stejně podvodnou metodou je mishing...je však prováděn skrz mobilní telefon* (s.28) opět nemá co dělat v práci alespoň minimální akademické úrovně.

Konečně nekomentuji *Závěr* celé práce (ss.29-30), který se zvláštním obloukem vrací ze Spojených států do ČR, s odbočkou přes *...nějaké primitivní kmene země třetího světa...* (s.29), jehož existenci si dnes připomínají už snad jen čeští žurnalisté. Sice se mi nezdá pravdivé tvrzení, že autorka potvrdila svou *tezi z Úvodu*, ale předpokládám, že alespoň autorčin optimismus, že si z její práce *...případný další čtenář odnese něco nového* (s.30) by se při velké míře trpělivosti a tolerance mohl naplnit.

Protože také předpokládám, že autorka posuzované bakalářské práce by mohla být schopná odpovědět v rámci své a její obhajoby na mnohé z těchto kritických poznámek, doporučuji ji po jejím uvedení do souladu s pravidly českého pravopisu k obhajobě a pokud ji musím v takovém případě hodnotit, navrhuji ji hodnotit jako *dobrou* nebo *velmi dobrou*.

Praha, 14/3 2010

dr.Zdeněk Z b o ř i l